

TÖRÖK ZSUZSA

A virágkertész és a szellemíró Majthényi Flóra esete a *Virágcsokor*ral

1862. március 23-án a Buljovszky Gyula által szerkesztett *Nefejejts* (1859–1875) című szépirodalmi, társas életi, művészeti és divatlap *Irodalmi mozgalmak* rovatában egy új testvérpap megjelenéséről adott hírt:

Testvérünk a „Virágcsokor” című szépirodalmi, művészeti és divatlap mutatványszáma megjelent, s rendesen april elején indul meg. Szerkesztője a gyöngédkeblű költőnő Flóra, kit azonban őszintén megvalljuk, velünk együtt bizonyosan mindenki inkább látna szívesen tovább is a helikoni virányon, mint a szerkesztés rögs, prózai pályáján. A kettő egyesíthető az igaz, de bizonyosan egyik vagy másik rovására. Egyébiránt örvendünk, hogy már Flóra is megjelent közöttünk, talán szíves lesz egy kis rózsával hinteni meg azon utat, mely eddig nem volt a legkényelmesebb.¹

Majthényi Flóra folyóirata, a *Virágcsokor* mutatványszáma 1862 márciusában került ki nyomdából. A kiadvány összesen tizenkilenc szám megjelenését érte meg, 1862. június végén ugyanis kiadója, Wodianer Fülöp meg is szüntette. Rövid fennállása és különössége ellenére a *Virágcsokor* az 1860-as évek egyik figyelemre méltó kísérlete volt. Alcíme, *Szépirodalmi, művészeti és divatlap*, azt sugallta, hogy a kiadvány nem sokban különbözött a vele párhuzamosan megjelenő, női olvasóknak szánt egyéb lapoktól, mint például a *Hölgyfutár* (1849–1864), a *Divatcsarnok* (1853–1863), a *Nővilág* (1857–1864), a *Nefejejts*, a *Pesti Hölgy-Divatlap* (1860–1873), a *Gombostű* (1861–1863) vagy akár a *Családi Kör* (1860–1880). Ezért amikor az előfizetési felhívás 1861 végén való megjelenése után a *Szegedi Híradó* (1859–1925) üdvözölte a lapot „többi testvérei sorában”, a szerkesztőség a „10–12 divatlap” párhuzamos létével kapcsolatos kételyeinek is hangot adott, attól tartva, hogy ily módon a „szellemi erő” „elforgácsoltatnak”. A szegedi újság szerint „egy kis reductio” nem ártott volna a divatlapok kínálatában.²

A *Virágcsokor* azonban, megcélzott olvasóközönsége révén, sajátos helyet kívánt elfoglalni az 1860-as évek lapkísérletei között. Majthényi Flóra „a haza hajadonainak” ajánlott folyóirata ugyanis olyan kamaszlányokat megszólító, 19. század végi periodikák nagyon korai előzménye volt, mint például a Tutsek Anna által szerkesztett *Magyar*

1 | *Nefejejts* 3. évf. 1862/51. 602. *Irodalmi mozgalmak* c. rovat.

2 | *Szegedi Híradó* 4. évf. 1862/1. (jan. 1.) [4.]

Lányok (1894–1944). A lap megjelenéséről szintén hírt adó, Arany János által szerkesztett *Szépirodalmi Figyelő* (1860–1862) is épp az elérni kívánt olvasók tekintetében ítélte meg a folyóirat kiadásának jelentőségét 1862. január 2-án *Vegyes* című rovatában:

Flóra új évtől kezdve szépirodalmi, művészeti és divatlapot szerkeszt, »Virágcsokor« címűt, a »haza hajadonai« számára. Tehát, úgy látszik, határozott iránynyal »hajadonok« olvasmányaul, s ez esetben üdvözljük, mert eddigi divatlapjaink nem igen tették e különbséget a női világban.³

A folyóirat végül nem 1862. január elejétől, hanem ugyanazon év márciusától jelent meg, mivel a lapindításhoz szükséges, a pest-budai rendőrigazgató jóváhagyásával ellátott engedély a tervezettnél később érkezett meg a szerkesztőhöz.⁴ Deák Ágnes adatai szerint a kiadványból lapszámonként eredetileg 500 darabot nyomtattak, ma viszont a közgyűjtemények közül csak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye őriz egyetlen példányt a *Virágcsokorból*.⁵

Következésképp, a tanulmány alapvetően a folyóirat fennmaradt unikális példánya alapján vizsgálja Majthényi Flóra szerkesztői tevékenységét. A használt források köre más, korabeli időszaki kiadványok híradásaival, illetve néhány magánlevéllel egészíthető ki. A kutatás során a legnagyobb kihívást a kéziratos források hiánya jelentette, mivel a *Virágcsokor* készülsi folyamatába betekintést engedő szerkesztőségi iratanyag nem maradt fenn, mint ahogy a Majthényi lapszerkesztői működését érintő levelezés sem. Az Országos Széchényi Könyvtár Kéziratára a Babits Mihály-fondban (Fond III) Babits Mihályné Török Sophie kutatásainak köszönhetően gazdag, Majthényi Flóra életével kapcsolatos iratanyagot őriz, de ezek között a dokumentumok között sem található Majthényi rövid lapszerkesztői működésére vonatkozó, bármilyen természetű információ.⁶ Úgyszintén nem könnyítette meg az adatgyűjtést Majthényi Flóra férje,

3 | *Szépirodalmi Figyelő* 2. évf. 1862/9. 143. *Vegyes* c. rovat.

4 | Erről Arany János folyóiratából, a *Szépirodalmi Figyelő*ből értesülhetünk: »A Flóra által megindítandó »Virágcsokor« című hölgylap megjelenése f. é. áprilisra lön halasztva az engedély későn érkezése miatt». *Szépirodalmi Figyelő* 2. évf. 1862/11. 175. *Vegyes* c. rovat. A *Vasárnapi Ujság* 1862. januári száma februárra prognosztizálta a mutatványszám megjelenését, és áprilisra a folyóirat indulását, de a *Virágcsokor* borítója szerint a mutatványszám is csak márciusban jelent meg. *Vasárnapi Ujság* 9. évf. 1862/2. 22. *Irodalom és művészet* c. rovat.

5 | Deák Ágnes: *Suttogások és hallgatások. Sajtó és sajtópolitika Magyarországon, 1861–1867*. Osiris Kiadó, Bp. 2018. 322. A folyóiratot korábban röviden az alábbi cikkben ismertettem: Török Zsuzsa: *Kertészkedés és lapszerkesztés. Majthényi Flóra Virágcsokor című folyóirata*: <https://abtk.hu/ismerettar/evfordulok/2681-kerteszkesedes-es-lapszerkesztes-majthenyi-flora-viragcsokor-cimu-folyoirata> (utolsó megtekintés: 2024. 01. 12.).

6 | Babits Mihályné Török Sophie különösen érdeklődött Majthényi Flóra iránt, és életművét intenzíven kutatta. Regényt szeretett volna írni Flóráról, ehhez gyűjtötte az adatokat, ám a regény végül nem készült el. Jegyzetei felhasználásával utólag barátnője, Koháry Sarolta írt kettős életrajzi regényt Majthényi Flóráról és Török Sophie-ról. Koháry Sarolta: *Flóra és Ilonka*. Magvető, Bp. 1973. Mindenesetre Majthényi Flóra hagyatékának egy része Török Sophie-nak köszönhetően maradt fenn. Kutatásai során Török Sophie több Majthényi-leszármazottal is felvette a kapcsolatot, és így jutott a hagyatékában fennmaradt számos autográf kéziratához, amit pedig vélhetően nem tarthatott magánál, arról gépiratos másolatot készített. Majthényi Flóráról írt cikkei a *Nyugatban* jelentek meg, de ezek nem térnek ki Majthényi rövid lapszerkesztői periódusára. Vö. Török Sophie: Emlékezés egy

Tóth Kálmán levelezése,⁷ mint ahogy a folyóirat megjelent lapszámai sem, mivel ez utóbbiak nem közöltek szerkesztői programot.⁸ A *Virágcsokor*ral kapcsolatos szerkesztői munka feltárása ráadásul azért sem volt egyszerű feladat, mivel a folyóirat lapszámai egyértelműen utalnak arra, hogy a lapszerkesztés folyamataiba Majthényi Flóra mellett (vagy pontosabban helyett) más személy is implikálódott. Ugyanis noha a folyóirat borítója és kolofonja mindvégig 'FLÓRÁT' tüntette fel felelős szerkesztőként, a *Virágcsokornak*, az indulást követő néhány szám után, voltaképpen más volt a vezetője.

A szerkesztőségi iratok hiánya és a folyóirat közgyűjteményekben fennmaradt egyetlen példánya lehet az oka, hogy a *Virágcsokor* és szerkesztője érdektelen maradt mind az irodalomtörténeti, mind pedig a sajtótörténeti kutatások számára. Pedig a tanulmány mellett érvel, hogy Majthényi folyóirata a fiatal lányokkal kapcsolatos egykorú kulturális előfeltevések tanulmányozásának különleges forrása.

A lányság fogalma az utóbbi évek angolszász periodikakutatásában összetett, folyamatosan változó, vitatott kategóriaként bontakozik ki, a folyóiratok pedig a fogalom mint társadalmi és kulturális konstrukció sokrétűségének megragadásához szükséges kulcsfontosságú eszközökként jelennek meg a vizsgálatokban.⁹ A lánysággal kapcsolatos tudományos diskurzus a fogalmi változékonyság mellett az olvasói interakció és cselekvőképesség, a transznacionális perspektíva, illetve a periodikák mibenlétével (illékonyosság, megőrzés, szelektálás, reprezentativitás) kapcsolatos módszertani kérdések körül összpontosul.¹⁰ Ebben a kontextusban, Majthényi Flóra folyóiratának és

régi írónőre. *Nyugat* 24. évf. 1931/7. 466–469. Török Sophie: Majthényi Flóra százéves. *Nyugat* 30. évf. 1937/9. 189–194.

7 | Köszönettel tartozom Szilágyi Mártonnak, hogy a készülő Tóth Kálmán-levelezés kéziratát a vonatkozó jegyzetekkel együtt rendelkezésemre bocsátotta.

8 | A *Sürgöny* 1861. december 28-i száma szerint a folyóirat programja még aznap jelent (volna) meg, e programszöveget azonban mindeddig nem sikerült megtalálnom. Több jel is arra mutat, hogy a folyóirat megindítása eredetileg 1861-re volt tervezve, mivel azonban engedélyeztetése késett (vö. a 4. lábjegyzettel), csak 1862 tavaszán jelenhetett meg a mutatószám. Elképzeltető, hogy a *Sürgöny*-ben közölt híradás is a programot is közlő mutatószám 1861 végén való megjelenésére vonatkozott. A közlemény mindenesetre így hangzott: „A közkezdességű költőnő Flóra új-évtől egy szépirodalmi, művészeti és divatlapot fog szerkeszteni a haza hajadonai számára »Virágcsokor« cím alatt. Tehát szépirodalmi lapjainkhoz »noch ein Sträusehen!« Az új lap kiadását Vojdjaner vállalta el, s hivatásához képest műmellékleteket is adand. Megjelenik vasárnaponként borítékban, egy ivnyi tartalommal. Előfizetési ára egész évre 8 fr. a. é. A *programm*, mely ma jelenik meg, részletebben értesítendő az olvasó közönséget, mely bizonyosan nem késend részvételével e virágzásra hivatott vállalat számára sok szép tavaszt biztosítani”. *Sürgöny* 1. évf. 1861/297 (dec. 28.). [2.] Kiemelés tőlem. T. Zs.

9 | A lányság változó fogalmához lásd *The Girl's Own: Cultural Histories of the Anglo-American Girl, 1830–1915*. Szerk. Claudia Nelson, Lynne Vallone. The University of Georgia Press, Athens–London. 1994.; Sally Mitchell: *The New Girl. Girls' Culture in England, 1880–1915*. Columbia University Press, New York 1995.; Beth Rodgers: *Adolescent Girlhood and Literary Culture at the Fin de Siècle. Daughters of Today*. Palgrave Macmillan, New York 2016. (Palgrave Studies in Nineteenth-Century Writing and Culture). Az időszaki kiadványoknak a lányság konstrukciójában játszott szerepéhez lásd Kristine Moruzi: *Constructing Girlhood Through the Periodical Press, 1850–1915*. Ashgate, Farnham–Burlington 2012. (Ashgate Studies in Childhood, 1700 to Present)

10 | A szövegek, befogadók és a nyomtatott kultúra által közvetített eszmék interakciójához, transznacionális perspektívájához lásd Michelle J. Smith: *Empire in British Girls' Literature and Culture. Imperial Girls, 1880–1915*. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2011. *From Colonial to Modern. Transnational Girlhood in Canadian, Australian, and New Zealand Children's Literature, 1840–1940*. Szerk. Michelle J. Smith, Kristine Moruzi–Clare Bradford. University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London 2018. A periodikák mennyiségével, megőrzésével, a gyerekkor társadalmi kategóriaként való meghatározásával,

szerkesztői tevékenységének vizsgálata a folyamatban lévő tudományos diskurzustól kíván hozzájárulni, nemcsak a magyar vonatkozások sajátosságait, hanem a lányság fogalmának a 19. századi általános elképzelésekkel közös vonásait is hangsúlyozva.

A tanulmány tehát egyrészt azokat a jellemzőket vizsgálja, amelyek a *Virágcsokor* oldalain a lányság fogalmát körvonalazzák. Arra kíváncsi, hogy a folyóirat szerkesztője és szerzői hogyan alakították a fiatal lányok olvasáskultúráját és érzelmi életét. Az elemzés amellett érvel, hogy a *Virágcsokor* jelentős szerepet vállalt egy olyan társadalmi diskurzus elindításában, amely egy addig nem létező, marginalizált csoport, a fiatal hajadon lányok hangját igyekezett megszólaltatni. Továbbá, azt is állítja, hogy Majthényi Flóra számára a költői hírnév és egy kiaknázatlan piaci rés érzékelése tette lehetővé a szerkesztővé válást a 19. század közepének sajtópiacán. Úttörő kezdeményezése azonban, úgy tűnik, elhamarkodott volt. A folyóirat rövid élettartama arra enged következtetni, hogy a megcélzott olvasóközönséget nem érdekelte eléggé a kifejezetten neki szánt tartalom, s ily módon az célba sem ért. A tanulmány másrészt azt vizsgálja, hogy a szerkesztő hogyan alakított ki egy metonimikus kapcsolatot a kiadvány címe, szövege és az elképzelt szerkesztői szerep között. Majthényi Flóra esetén keresztül az elemzés a 'szerkesztő' fogalmának összetettségére is rá kíván világítani, s mindezt egy olyan folyóirat vizsgálatán keresztül végzi el, amelyet egy hangsúlyos férfi jelenlét által közvetített, látszólagos női szerkesztő közreműködésével állítottak elő.

Hírneves költőből folyóirat-szerkesztő

Amikor a *Virágcsokor* mutatványyszáma 1862 márciusában megjelent, Majthényi Flóra költői produktivitása és a női költőkhöz viszonyított, átlagot jóval meghaladó médiajelenléte révén a pest-budai irodalmi és társaskörök ismert szereplője volt. Alig tizennégy évesen jelent meg első költeménye a *Hölgyfutárban*, s ezt követően 1851 és 1862 között 'FLÓRA' név alatt összesen 85 költeményt publikált a lapban, emellett pedig a személyéhez kapcsolódó hírekkel is folyamatosan jelen volt a folyóirat oldalain.¹¹ A *Hölgyfutár* több más munkatársa által írt versben is ünnepelte Majthényt és költészetét, 1854-ben pedig, az olvasók nagy érdeklődésére való tekintettel, a fiatal hölgy Barabás Miklós által készített portréját is közölte.¹² 1862-ig Majthényinek két verseskötete is megjelent, s Gyulai Pál hírhedt irónőellenes cikkében „gyöngéd”, „nemes”

a kiadványok által visszatükrözött gyerekkultúra megértésével stb. kapcsolatos módszertani problémákat szemlézi Kristine Moruzi–Beth Rodgers–Michelle J. Smith: General Introduction. Reading, Writing, and Creating Communities in Children's Periodicals. In: *The Edinburgh History of Children's Periodicals*. Szerk. Uők. Edinburgh University Press, Edinburgh 2024. 1–21. különösen: 6–16.

11 | Erről lásd: Török Zsuzsa: *A Hölgyfutár sztárköltője: Majthényi Flóra*. <https://abtk.hu/ismerettar/blog/a-holgyfutar-sztarkoltojje-majthenyi-flora> (utolsó megtekintés: 2025. 05. 10.)

12 | A *Hölgyfutár* 1854. január 16-i lapszámát látványosan Majthényi Flórának szentelte. *Honvagy* című versét ebben a számban Lisznay Kálmán *Flórához* és Tóth Endre *Flóra* című költeménye követte, s ugyanitt jelent meg portréja is. A folyóirat ezt követően is visszatérő rendszerességgel jelentetett meg Flórához írt, a költőnő tehetségét és személyét dicsőítő költeményeket: 1854. december 22-én K. Ida tollából *Flórának*, 1856. november 27-én ismét Lisznay Kálmántól *Szép csalódds (Emlékül Flórának)*, 1859. július 9-én pedig Kisfaludy Atalától *Flórához* címmel közölt verseket. Majthényi Flóra és Tóth Kálmán házasságkötését, a „két költői szív” frigjét 1856. december 16-án Szász Károly üdvözölte *Kézdí-Vásárhelyről* című költeményében, Lauka Gusztáv pedig 1860. augusztus 11-én *Flóra költeményeinek*

és „őszinte, minden affectatiótól ment”, ugyanakkor meglehetősen elvont, érzéseit reflexióvá alakító költészetét értékelte.¹³ Ilyen előzmények után, az 1860-as évek elején tehát Majthényi számíthatott arra, hogy költői hírneve a sikeres lapszerkesztéshez szükséges előfizetők számának biztosítéka is lehet, noha utólag a folyóirat nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

1862-ben Flóra ugyanakkor már hatodik éve volt a szintén költő és 1856 májusától 1862 januárjáig a *Hölgyfutárt*, majd 1860-tól a *Bolond Miska* (1863–1875) című élcslapot szerkesztő Tóth Kálmán felesége.¹⁴ A szintén lapszerkesztő férj tapasztalatának, útmutatásának, segítségének tehát szerepe lehetett mind a folyóirattal kapcsolatos ötlet megszületésében, mind a kivitelezési munkálatokban, annak ellenére, hogy Flóra és férje 1868-ban botrányos válással végződő házasságának megromlása is feltételezhetően erre az időre tehető.¹⁵

Kiegészítő források és a folyóirat célkitűzéseit deklaráló programszöveg hiányában a lapszerkesztés körüli motivációkkal kapcsolatosan csak a lehetséges indítókok vehetők számba. Elképzelhető, hogy a rendkívüli sikerrel és médiafigyelemmel járó költői szerepvállalás után Majthényi Flóra a lapszerkesztői szerepkörben is ki kívánta próbálni magát. Az 1860-as októberi diploma és a politikai helyzet enyhülésével ekkor egyre több periodika jelent meg a lappiacon, és nők is először vállalkoztak a lapszerkesztői szerepkör betöltésére. Majthényi Flóra előtt 1862-ben már ott állt Kánya Emília és Vachott Sándorné példája: mindkettő azt bizonyította, hogy ugyan nem könnyű, de nem is lehetetlen célkitűzés a lapszerkesztői szerepkör felvállalása nők számára sem. A lapindítás körüli másik indíték (akárcsak Kánya és Vachottné esetében) feltételezhetően a pénzkereseti lehetőség volt. Ráadásul Majthényi épp az 1860-as évek első felében kezdett a versírástól eltérő alkotói tevékenységgel kísérletezni, szintén azzal a céllal, hogy ily módon pluszjövedelemhez jusson. Ekkor írt ugyanis Andor Pál álnéven rövid színdarabokat, melyekből kettőt 1864-ben a Nemzeti Színházban adtak elő, s melyekért honoráriumot is kapott.¹⁶

olvasásakor címmel osztotta meg versebe foglalt impresszióit Majthényi Flóra második verseskötetének megjelenése kapcsán.

13 | Gyulai Pál: Írónőink. In: uő: *Kritikai dolgozatok, 1854–1861*. Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 1908. 272–307. 296–297.

14 | Tóth Kálmán írói és lapszerkesztői működéséről az 1850–1860-as években lásd Völgyesi Orsolya: Tóth Kálmán és az 1850-es, 1860-as évek irodalmi élete. *Irodalomismeret* 22. évf. 2022/4. 26–42.

15 | Majthényi Flóra és Tóth Kálmán 1856-ban házasodtak össze, és a rákövetkező évben, 1857-ben született meg fiúk, Béla. Házasságuk gyorsan megromlott, többévi különélés után végül 1868-ban váltak el egy botrányos gyermekelhelyezési pereskedéssel, melyet végül Tóth Kálmán nyert meg. A válás és a gyermekköveteléssel kapcsolatos bonyodalmak, melyeknek Flóra a korszakban megdőbbséget okozó módon nyomtatásban is hangot adott *Elégia kis fiamhoz* (1868) című kötetében, nem tettek jót társadalmi megítélésének. Az 1850-es évek ünnepelt költője az 1870-es években már komoly anyagi gondokkal küzdött, és társadalmilag is elszigetelődött. Anyja (1880), majd Tóth Kálmán – akit, konfliktusai ellenére, halálos ágyán ápol – halála (1881) után bizonyára e tény vezetett az 1880-as évektől több évtizeden át tartó önként vállalt külföldi emigrációjához. Csak 1908-ban, egyetlen fia halála után tért vissza Budapestre, és 1915-ben halt meg a lipótmezei Országos Ideg- és Elmeorvóintézetben.

16 | A darabok címe: *Az uram nem szeret és a nők hibája*. Az előadásokról több korabeli lap is tudósított: *Kalauz* 2. évf. 1864/21. 166–167., *Fővárosi Lapok* 1. évf. 1864/120 (máj. 28.). 514. „Heti szemle a nemzeti színházi drámai előadások felett”, *Pesti Napló* 14. évf. 1863/125 (jún. 3.). [1–2.] Az „átalános tetszésben részesült” vígjátékok utáni tantiémet Vadnai Károly küldte el Flórának. Lásd Vadnai Károly Majthényi Flórának, Pest, 1864. jún. 9. OSZK Kt., Fond III/2611. Majthényi Flóra az 1860–70-es években további színdarabokat is írt, későbbi próbálkozásai azonban kevésbé voltak sikeresek.

Noha Majthényi gazdag, számos birtokkal rendelkező felvidéki mágnáscsaládból származott, az már a Tóth Kálmánnal kötött házassága idejére (1856) kiderült, hogy a családi vagyon jelentős része, feltehetően apja játékszenvedélyének köszönhetően, elveszett. Az írás és szerkesztés révén való jövedelemszerzés tehát komoly hajtóerő lehetett számára, s ez a motiváció az évek múlásával egyre csak erősödött benne.¹⁷ Az új szereppel való kísérletezés és a pénzkereset mellett minden bizonnyal a folyóirat eszmei célkitűzésének megvalósítása is fontos szerepet foglalt el a lapindítás mögötti okok sorában. Kifejezetten fiatal lányok számára tervezett periodikák ugyanis nem léteztek a korabeli lappiacon, a folyóirat pedig egy mindaddig láthatatlan és néma társadalmi rétegnek, a kamaszlányok hangjának adott megszólalási lehetőséget.

Majthényi folyóirata ráadásul épp akkor jelent meg, amikor a kiadók és a szerkesztők először kezdték felismerni a gyermeklapokban rejlő üzleti lehetőségeket, hozzájárulva ugyanakkor a gyermekek műveltségének fejlesztéséhez is. A folyamatot valamivel később az 1868-as népiskolai törvény is ösztönözte, hiszen minden hat és tizenkét év közötti gyermek számára kötelező oktatást írt elő. Az 1840-es évektől megjelenő gyermeklapokat azonban kivétel nélkül férfiak szerkesztették, és ezek a kiadványok nem tettek különbséget fiú- és lányolvasók között.¹⁸ A sajtópiacról mindaddig hiányzó lányolvasókat mint kiaknázatlan közönséget és potenciálisan jövedelmező bevételi forrást tehát a *Virágcsokor* kiadója és szerkesztője ismerte fel először.¹⁹

Az előkelő felvidéki családból származó Flóra gondos neveletésben részesült, több idegen nyelvet beszélt, és már gyermek-, illetve ifjú lány korában rendszeresen kísérte el szüleit nyugat-európai utazásokra. Költeményeket kamaszlánként, kb. tizenkét éves korától írt, a szerkesztői pályára azonban alig huszonöt évesen, előzetes tapasztalatok és formális képzés nélkül lépett. A szerkesztői munkával kapcsolatos legkézenfekvőbb segítséget férjétől, Tóth Kálmántól kaphatta. E feltételezésre vonatkozó egyértelmű bizonyítékok, források hiányában, azonban nem állnak rendelkezésre. Ugyanakkor érdemes azt is szem előtt tartani, hogy 1862-ben Tóth Kálmán idejét is nagyrészt szerkesztői feladatok kötötték le, hiszen párhuzamosan két folyóirat, a *Hölgyfutár* és a *Bolond Miska* vezetéséért felelt. A folyóirattal kapcsolatos ötletelés folyamatában, a célközönség körülhatárolásában, a piaci rés megtalálásában viszont kizárt, hogy ne lett volna valamilyen szerepe a jelentős szerkesztői tapasztalattal rendelkező férjnek.

17 | Egy, Tóth Endre Majthényi Flórának 1859 szeptemberében írt leveléből kiderül például, hogy Flóra már az 1850-es évek végén azzal a kérdéssel kereste meg a költőt, hogy vajon az ő költeményeit díjazza-e a *Napkelet* és a *Nefelejts*. Tóth Endre Majthényi Flórának, Vatta, 1859. szept. 7. [Babits Mihályné Török Sophie gépiratos másolata]. OSZK Kt., Fond III/2567. Az 1870–80-as években írt naplójában is részletes listákat vezetett a különböző folyóiratokban megjelenő munkái után kapott honoráriumok összegéről. Lásd *Majthényi Flóra naplója*, 1875–1880, 1882–1884 [Babits Mihályné Török Sophie gépiratos másolata]. OSZK Kt., Fond III/2512.

18 | Az első magyar gyermeklapok átfogó elemzéséhez lásd Vigyikán Villó: „Hiszen nekünk egymással a legbizalmasabb barátságban kell élnünk”. Az első magyar gyereklapok »ideális« olvasói”. In: *A gyerekirodalom születése és a nők, 1840–1918*. Szerk. Domokos Mariann, Gulyás Judit, Török Zsuzsa. Reciti, Bp. 2025. (megjelenés előtt)

19 | A kiadók lányolvasók iránti érdeklődését az a tény is bizonyítja, hogy Heckenast Gusztáv is épp ebben az időben kérte fel az emigrációban élő Jósika Júliát, hogy írjon egy tanácsadó könyvet fiatal lányok számára. A rendkívüli népszerűségnek örvendő *Pályavezető* 1863-ban jelent meg. Jósika Júlia: *Pályavezető. Jó tanácsok világba lépő fiatal lányok számára*. Heckenast Gusztáv, Pest 1863.

Kertészkedés és lapszerkesztés

A *Virágcsokor* kiadását Wodianer Fülöp vállalta el, aki Landerer nyomdájában egyike volt azon szedőfiúknak, akik Petőfi *Nemzeti dalának* szedésében részt vettek, aki együtt ment Kossuth kormányával Debrecenbe, Szegedre, Aradra, és aki a fegyverletétel hírére szétszedte a bankóprést, és a Marosba sülyesztette.²⁰ Wodianer az 1848–49-es forradalom és szabadságharcot követő külföldi tartózkodás után az 1850-es évek közepén tért vissza Pestre, ahol nyomdát, majd kiadót alapított. A *Virágcsokor* tehát nemcsak Wodianer kiadásában jelent meg, hanem az ő nyomdájában is nyomtatták. Nincsenek arra vonatkozó adatok, hogy az 1860-as évek pesti kiadói közül miért épp Wodianerre esett a szerkesztő választása; a kérdésre adott legegyszerűbb válasz az lehet, hogy a megkérdezettek sorából ő vállalta el a periodika megjelentetését. Az is elképzelhető viszont, hogy nem Majthényi vette fel a kapcsolatot Wodianerrel, hanem költői hírnevét ismerve, maga a kiadó kereste meg Majthényit egy folyóirat szerkesztésének ötletével. Bárhogyan is történt, a szerkesztő számára a kiadói támogatás azt jelentette, hogy egyrészt neki csak a lap tartalmával (a kéziratok begyűjtésével, szelekciójával, gondozásával, a lapszámok szerkezeti kialakításával), tehát a lapszerkesztés szakmai vonatkozásaival kellett foglalkozni, a lapkiadás adminisztratív része (előfizetési pénzek begyűjtése, lapszámok postázása), illetve a mellékletek beszerzése a kiadóra hárult. Az utóbbiakat illetően a folyóirat mutatóváltásánál még divatképeket is ígért, képek azonban a későbbiekben sem jelentek meg a lapban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban őrzött példány legalábbis nem tartalmaz illusztrációkat.²¹ A mutatóváltás megjelenése előtt, majd az azt követően beérkező előfizetésekből a kiadó számára feltételezhetően láthatóvá vált, hogy a vállalkozás nem lesz jövedelmező, s valószínűleg ezért mondott le a pluszköltségekkel járó divatképek beszerzéséről. A kiadókkal kötött korabeli szerződések értelmében ugyanakkor a lapszerkesztő a kiadvány fennállásának idején, a *Virágcsokor* esetében egy negyedévig, meghatározott összegű szerkesztői honoráriumban részesülhetett.

A hetilapként kiadott *Virágcsokor* megjelenésében egyszerű, a terjedelmét és a közölt tartalmat illetően viszont drága, negyedévre két forintért hirdetett kiadvány volt, rendet és formalitást hangsúlyozó egyoszlopos tördeléssel; divatképek helyett végül csak „vignettek” díszítették.²² Verseket, elbeszéléseket, külföldi munkák fordításait, fővárosi és vidéki, színházi és irodalmi híreket, társaséleti beszámolókat

20 | Wodianer Fülöp. *Corvina* 22. évf. 1899/4. 18–19. Vida Sándor: A Budapest című napilap. *Budapest* 11. évf. 1973/5. 32–33.

21 | A mutatóváltás borítóján közzétett üzenetek között az utolsó a divatképekkel kapcsolatos ígéretre vonatkozott: „T. előfizetőink az első számmal veendik első genre-divatképünket.” *Virágcsokor* 1. évf. 1862/mutatóváltás. o. n. A 2–3. szám borítóján „M. F. urnak” szülő üzenet pedig vélhetően reklamációra adott válasz volt, mivel a divatképekre vonatkozó ígéret végül nem váltódott be: „M. F. urnak N-on. Önnek mindkét pontra nézve nagyon igaza van; de meg kell jegyeznünk, hogy a mellékletek egészen a kiadó körébe tartoznak, ki azonban ígéri, hogy jövőre jobban fog igyekezni a közönség tetszését megnyerni”. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/2–3. o. n.

22 | Vö. *Sürgöny* 2. évf. 1862/63 (márc. 16.). [1.] A mutatóváltás megjelenése után a *Divatsarnok* szövege is tette a folyóirat puritán megjelenését: „Megjelent a Flóra által szerkesztett »Virágcsokor« mutatóváltása. Gyöngéd, finom kis lap s nevét méltán viseli. Tartalma változatos, de a kiadó nem igen erőttette [!] meg magát a csinos kiállításra nézve. Ajánljuk a hajadonok figyelmébe, kiknek szentelve van. Ára

közölt. A lap rövid terjedelmű és a megcélzott olvasóközönséghez igazodó, „gyöngéd, költői, s mulattatva oktató” munkákat várt közreműködőitől.²³ Szerzői között férfiak és nők egyaránt voltak, de nem a 19. század kanonikus írófejedelmeitől, hanem ma már kevésbé ismert íróktól és költőktől jelentetett meg szövegeket. Kivétel e tekintetben Tompa Mihály, a korban népszerű és több kiadást megért *Virágregék* (1854) szerzője volt, akinek két költeménye is olvasható a kiadvány fennmaradt lapszámaiban. A *Virágcsokor* mutatványszáma ugyanis Tompa *A kikircshez* című költeményével nyitott, a 11. szám pedig *A kedves sirjánál* című versét közölte. Majthényi Flórán kívül, megjelenésük sorrendjében, a következő költők publikáltak a folyóiratban: Thaly Kálmán, Halmágyi Sándor, Halász Dezső, Tamásfi Gyula, Tóth Endre, Csávolszky Lajos, Sárosy Gyula, Báró Pongrácz Emil, Arctur, Hilóczy Béla, Szél[I] Ákos, Lauka Gusztáv. A mutatványszámban megjelent névtelenül *Heinéből* költemény (később e verset *Oly kedves, tiszta, szép vagy...* címmel Dsida Jenő is lefordította), a 6. és 9. szám Friedrich von Bodenstedt nagysikerű Mirza Schaffy-dalaiból közölt fordítást A. B., illetve ELEK névjelű szerzők tolmácsolásában, a 10. szám pedig ifj. Kun Pál átültetésében Hariri arab költő *Kedvesem* című versét adta közre. Elbeszéléseket Balázs Sándortól, Vörös Gaál Karolinától, Bodor Károlytól és Abonyi Lajostól jelentetett meg a *Virágcsokor*. Prózai fordítások tekintetében legnagyobb teret a Louis Aimé-Martin *Le Langage des fleurs* című könyvéből válogatott részletek kaptak, melyeket folytatásokban, öt közleményben publikált a folyóirat, és melyeket a 10. számban közzétett fejezet értelmében Berczik Árpád fordított franciából. A 4–5. szám Byronról közölt életrajzi vázlatot Szana Tamás tollából (valószínűleg e szöveg is fordításon alapult), a 7–8. szám ifj. Kun Pál fordításában perzsa regéket, a 9. szám Jules Michelet (1798–1874) *La Femme* (1860) című művéből *A kis gazdaság; a kis kert* címmel Fésüs Györgytől tett közzé fordítást, a 11–13. szám pedig Jules Sandeau (1811–1883) *Egy nap, melynek nem volt másnapja* című elbeszélését T. J. Gy. átültetésében adta közre olvasóinak. A névtelenül vagy csak betűjellel közölt szövegek mellett Áldor Imrétől, Konkoly Dezsőtől, Gizel[I]ától, Szilárdnétől, Urváry Lajostól és Vörös Gaál Karolinától jelent meg publicisztika a periodikában.

A *Virágcsokor*, furcsa módon, nem közölt szerkesztői programot, mely tény megnehezíti céljainak és az azok elérésére alkalmazott stratégiáknak a körvonalazását. Tartalma azonban egyértelműen bizonyítja az olvasás nemek szerinti elkülönítését. Egy, az 5. szám borítóján olvasható, a vidéki levelezőknek szánt szerkesztői üzenet értelmében a folyóirat olvasóit nem tisztí beszédek, gyilkosságok és rögtönítélő bíróságok végzései érdekelték. A periodika ugyanis a társadalom „azon jobb felének” kívánt tükre lenni, „mely a költészetet, a szív és lélek magasztos uralmát, a sentimentalismus émelgős vegyülete nélkül, tetteiben is tanusítja”.²⁴ A folyóiratban közölt szövegeket olvasva nyilvánvaló, hogy a költő Majthényi előszeretettel használt metaforákat a világ megértése és az olvasóközönség felé történő jelentésközvetítés eszközeként. Esete azt is illusztrálja, hogy a költői szerep hogyan befolyásolhatja a folyóirat koncepciójával és a szerkesztő szerepével kapcsolatos elképzeléseket. Majthényi érzékszervei, érzelmei és képzelete által befolyásolt költői világgépe ugyanis hajlamos volt a természet,

egész évre 8, félévre 4, negyedévre 2 frt. Előfizetni lehet Wodianer kiadó irodájában”. *Divatcsarnok* 10. évf. 1862/12. 188. *Nemzeti irodalom* c. rovat.

23 | *Virágcsokor* 1. évf. 1862/mutatványszám. 16. *Üzenetek* c. rovat.

24 | Uo. 1862/5. o. n.

a szerelem és a halál misztériumának aspektusait hangsúlyozni. Következésképp, folyóiratában is végig virágos metaforákat és képeket használt, de nem magyarázó, hanem kifejező, érzelmeket, hangulatokat közvetítő funkcióval.

A folyóirat borítóján és fejlécén virágcsokor volt látható, de a virágtematika a lap rovatcímeiben is dominált, ugyanis a rovatok is virágnevekről voltak elnevezve, és virágmintás tipográfiai díszek választották őket el egymástól. Az 1862 márciusában megjelenő mutatóvényszámban például a *Gyöngyvirág* rovat költeményeket, a *Jácint* elbeszélést közölt, a *Vegyesvirág* rovatban Aimé-Martin A *virágok nyelve* című könyvéből fordításrészletet, a *Folyondárban* társaséleti szemlét, a *Rózsában* színházi és irodalmi kritikát, a *Nyárlevelek* rovatban pedig a szerkesztői nyílt levelezést lehetett olvasni. Ugyanakkor még a rendelkezésre álló virágnyelvkönyvek értelmében sem egyértelmű, hogy egyes rovatoknál miért épp az adott virágra esett a választás; a *Gyöngyvirág* és a *Jácint* esetében a címadás különösen esetlegesnek tűnik.²⁵

Mindenesetre az már ennyiből is látszik, hogy Majthényi Flóra, illetve a periodika születésében bábáskodó tanácsadói a 19. századi tömegkultúra divatos jelenségére, a virágnyelvkönyvek népszerűségére alapozva tervezték el a folyóiratot. Erre utal a kiadvány címe, virágnevekről elnevezett rovatai, illetve ezt tükrözik a lapban a korszak ismert külföldi virágnyelvkönyvéből publikált fordításrészletek is. A fejlécen szereplő virágcsokor, a közölt tartalom és a periodika materialitása közötti asszociációt a *Virágcsokor* folyamatosan visszaigazolta. A folyóirat efemeritását is szimbolizáló virágzó, majd hervadó virágok különös hatással lehettek a korabeli olvasókra, miközben erős önreferencialitást is biztosítottak a periodika számára.²⁶ A virágnyelv szimbolikájának dominanciája ugyanakkor a *Virágcsokor* szerkesztője számára a szerepkör performatív megéléséhez és kiaknázásához vezetett. Nincs ugyan deklarátívan sehol sem kimondva, de a folyóirat számos csatornán keresztül üzenete, hogy szerkesztője a korabeli elgondolás szerint női hivatásának megfelelő tevékenységet kívánt végezni a korban férfimunkának tartott lapszerkesztői szerepkör felvállalásával is: mintegy gondos „kertészként”

25 | A *Pesti Napló* 1862. március 16-i száma egy ilyen inkonzekvenciára hívta fel a figyelmet a mutatóvényszámról közölt híradásában: „Megjelent a Flóra által főleg a hajadonok számára szerkesztett »Virágcsokor« című szépirodalmi lap mutatóvényszáma. Minden rovata egyegy virágról van elnevezve, s általában az egészen annyi kedves női gyengédség ömlik el, hogy átolvasása, úgy szólván, himporral hinti be a lelket, s a legkellemesebb benyomást hagy maga után. Mindjárt elején Tompának egy édes, gyengéd tavaszi költeménye illatoz a »gyöngyvirág« rovata alatt valódi gyöngyvirágként. Csak azt az egyet nem helyesljük, hogy a humor rovatát épen nem találólag a temetők szomorú virága, a »kakukkfű« képviseli; inkább lehetne a humort a csipkedő csalán, vagy a viritó jó kedvet jelző piros pipacs által jelképezni, ha már a rózsza tövisei a kritika szúrásainak vétettek képviselőiül”. *Pesti Napló* 13. évf. 1862/63. (márc. 16.). [2.] A megjegyzés ugyanakkor nem igazán érthető, mivel a mutatóvényszám, legalábbis az FSZEK Budapest Gyűjteményében őrzött példányában, sőt, a további számokban sem volt *Kakukkfű* című rovat. A *Vasárnapi Ujság* viszont a folyóirat címével kapcsolatosan fogalmazta meg kifogását: „E lapnak is legnagyobb hibája eddig az, hogy rosszul keresztelték meg, »Virágcsokor« annyit tenne, mint »virág-másli« – a minnek pedig nincs értelme. Annak, a mit a lap címe ki akarna fejezni, igaz magyar neve: »Bokréta«”. *Vasárnapi Ujság* 9. évf. 1862/12. 141. *Irodalom és művészet* c. rovat.

26 | Anna Luker Gilding egy hasonlóan önreferenciális, 1832–1839 között Dél-Karolinában kiadott folyóiratról ír. Anna Luker Gilding: 'Fair Forms' and 'Withered Leaves': The *Rose Bud* and the Peculiarities of Periodical Print. In: *The Perils of Print Culture. Book, Print and Publishing History in Theory and Practice*. Szerk. Eve Patten, Jason Mcelligott. Palgrave Macmillan, Basingstoke–New York 2014. (New Directions in Book History) 204–217.

csak „virágait” ápolta. Míg lapszerkesztőként az eltérő életterek eszméjének Kánya Emília a honleányi, Vachott Sándorné pedig az anyai és gazdasszonyi szerepkörök hangsúlyozásával tett eleget, a *Virágcsokor* szerkesztője a kertész szerepében tetszelgett olvasóinak. Hozzáteendő ugyanakkor, hogy a kertészmetaforát a női olvasókat megcélzó időszaki kiadványok férfi szerkesztői is használták. A *Nefejejts* vezető Bulyovszky Gyula például a következő sorokkal kezdte bevezetőjét folyóirata első számában:

Hogy benne vagyunk a tavaszban, – ennek csálhatatlan jele a „Nefejejts,” melynek első fris [!] bokrétáját az olvasónak ajánljuk. Méltó virága lesz-e az irodalom kertjének, méltó lesz-e arra, hogy az olvasó kegyébe fogadja, azt a jövő fogja megmutatni. Minden virág gondos kertész-kezet, gyöngéd ápolást, a szeretet napfényét és a részvét harmatát kívánja; részünkről a gondos kertészi kéz és ápolás nem fog hiányozni.²⁷

Míg azonban Bulyovszky számára a kertészkedés kifejezetten a folyóirat-szerkesztés metaforájaként értendő, Majthényi Flóra számára ennél többet jelentett, a nemi szerepekkel kapcsolatos korabeli elképzelések megerősítését tette lehetővé számára.

Az olvasók a kiadvány szimbolikus jelentésekkel terhelt üzenetrendszerét természetesen a korban könnyen megfejtették. A lap megjelenésével egykorú híradások ugyanis nem tudták szó nélkül hagyni a virágmetaforát. Amikor például a *Sürgöny* című politikai lap a *Virágcsokor* első számának megjelenéséről adott hírt, a szerkesztő „kertészi” tehetségét emelte ki, melynek eredményeként hetente új virágok (cikkek) nyílnak majd az olvasók számára:

Épp most vesszük a „Virágcsokor” című szépirodalmi, művészeti és divatlap mutatószámát, mely új lap a haza hajadonai számára gyöngédkeblű költőnőnk, Flóra szerkesztése alatt jelenik meg április 1-jétől hetenkint egy iven. A kiállítás csinos, és a rovatok helyett mind megannyi virágocskák foglalják el a tért, melyek Flóra kertészi kezei alatt fognak hetenkint friss virágot hajtani. A jóra való csemetéket irodalmunk jelesb képviselői szolgáltatják, s az ápoló napsugár és harmat a közönség részvétele leend.²⁸

Nyilvánvaló tehát, hogy Majthényi Flóra és tanácsadói, akik nagy valószínűséggel segítették a folyóirat koncepciójának kialakításában, a virágnyelvkönyvek népszerűségére alapozva tervezték el a kiadványt. A női olvasók számára készült szentimentális virágnyelvkönyvek ugyanis a 19. században rendkívül népszerűek voltak, és díszes kivitelezésük révén általában ajándék könyvekként funkcionáltak. A virágnyelv titkos jelbeszéd volt, a szerelmi kapcsolatteremtés kommunikációs formája. Ezek a könyvek az egyes virágokhoz kapcsolódó szimbolikus jelentések részletes leírását vagy szó-társzerű felsorolását tartalmazták, és már az 1830-as évektől jelen voltak a magyar könyvpiacon is.²⁹ A 19. század leghatásosabb virágnyelvkönyve Charlotte de Latour

27 | Bulyovszky Gyula: Csevegés az olvasóhoz. *Nefejejts* 1. évf. 1857/1. 1–3. 1.

28 | *Sürgöny* 2. évf. 1862/63 (márc. 16.). [1.] Kiemelés tőlem. T. Zs.

29 | Lásd például: Pajor István: *Titkos szerelem, vagyis napkeleti virágnyelv...* Streibig Leopold, Győr. 1833. Kassay Adolf: *Virágnyelv*. Második kiadás. Magyar Mihál, Pest 1852. Kassay Adolf: *Virágfüzér és társas*

1819-ben publikált *Le Langage des fleurs* című kiadványa volt, melynek a század folyamán számos nyelvre lefordított kiadásai jelentek meg, s melyet adott ponton tévesen Louis-Aimé Martin szerzőségéhez kötöttek.

A virágok szimbolikájának a keleti (japán és kínai) kultúrákban is jelentős hagyománya volt, Nyugat-Európában azonban Charlotte de Latour könyve indította el a virágnyelvkönyvek elterjedését.³⁰ Noha a könyvet 1819-ben Alexis Lucot *Emblèmes de Flore* című kiadványa közvetlenül megelőzte, a kettő közül mégis az előbb említettnek lett halhatlan sikere. Beverly Seaton szerint azért, mert teljesen új alapokra helyezte a virágnyelv szimbolikus reprezentációját. Az évszakok szerint strukturált, sok természetleírást és virágokról szóló egyéb tájékoztatást tartalmazó könyv ugyanis messze túlmutatott a hasonló, azt megelőzően kiadott, szótárszerű felsorolásokon, és a virágokat a szerelem, az ifjúság és a vidéki élet kontextusában mutatta be. Charlotte de Latour munkája kézikönyvként is funkcionált, ugyanakkor tele volt szerelemmel, romantikával, ifjúkori emlékekkel, valamint a vidéki élet és a virágok leírásával. Egyértelműen női közönséget szólított meg, és az ifjúkört, illetve a gyermekkort romantizálta. Szerkezetében és tartalmában is bonyolultabb felépítésű, stratégiaileg jobban felépített kiadvány volt tehát, mint a korábbi virágnyelvkönyvek. A természetszeretet és a romantikus dráma épp megfelelő hangnemét ütötte meg olvasói számára, így rendkívül népszerű és sokak által utánzott kiadvánnyá vált. Hozzáteendő ugyanakkor, hogy virágnyelvészótára nem teljesen eredeti volt, Charlotte de Latour is korábbi kiadványok alapján állította össze. A könyv sikeréhez különböző formátumokban kapható díszes kiállítása is jelentős mértékben járult hozzá. Első megjelenését követően pedig Franciaországban, Angliában, Amerikában és Európa többi országaiban valóságos virágnyelvkönyvipar jött létre.³¹

Míg e virágnyelvkönyvek a nők, a természet és a virágok azonosságának gondolatára épültek, nincsenek egyértelmű bizonyítékok arra vonatkozóan, hogy valóban olvasták is e könyveket. Seaton kutatásai szerint néhányat nyilvánvalóan olvastak, de legtöbbjük felületes olvasás, viszont feltűnő megjelenítés tárgya lehetett. Az első francia virágnyelvkönyvek az arisztokrácia számára készültek, és sokszor státusszimbólumként

mulatságok kérdések és számszerű feleletekben. Stein János, Kolozsvár 1855. Kassay ez utóbbi kiadványát Szabó Sámuel marosvásárhelyi tanár is használta az Arany János lányának, Arany Juliskának való udvarlása idején. Saját példányának borítójára a következő megjegyzést írta: „NKörösön 1859 8/8 délután ez volt segédem.” Az udvarlás végül nem volt sikeres, Arany Juliska később, 1863-ban Széll Kálmán nagyszalontai református lelkész felesége lett. Szabó Sámuellel való levelezését és kapcsolatát Olosz Katalin tárta fel. Vö. Olosz Katalin: „Iszonyu volt a' harc mely szívem és eszem közt folyt”. Arany Juliska és Szabó Sámuel kapcsolatának története korabeli levelek tükrében. *Irodalomismeret* 33. évf. 2022/3. 4–136. 11, 17, 62, 106. Kassay kiadványainak több, szinte követhetetlen kiadása volt a 19. században. További hasonló nyomtatványok: *Hölgyek titkára vagyis legujabb levelezőkönyv.* Heckenast Gusztáv, Pest 1861) – külön fejezet volt benne a keleti virágnyelv magyarázatával és betűrendbe szedett szótárával. Szél Farkas: *Legujabb virágnyelv.* Telegdi K. Lajos, Debrecen 1864. *Magyar virágnyelv* keleti kifejtés után. Hatodik kiadás. Lampel Róbert, Pest [1894].

30 | A virágnyelvek és a virágnyelvkönyvek történetéről összefoglalóan: Beverly Seaton: *The Language of Flowers. A History.* University Press of Virginia, Charlottesville–London 1995. Seaton kutatásai szerint sem valószínű, hogy Louis Aimé-Martin a *Le Langage des fleurs* szerzője, ő csupán a kiadás folyamatában játszott valamilyen szerepet. Uo. 70–72. Ám mivel a kiadvány utánnyomásai sok esetben az ő szerzőségével jelentek meg, valamint a *Virágcsokor* is Aimé-Martinra hivatkozott szerzőként, a folyóiratban közölt fordítások esetében az egyszerűség kedvéért én is Aimé-Martin könyveként hivatkozom A virágok nyelvére.

31 | Uo. 72. 75.

funkcionáltak. Később gyártásuk üzletté, majd a középosztálybeli előkelőség szimbólumává vált. Beverly Seaton a könyvpiacon való jelenlétüket tehát olyan fogyasztói jelenségeként magyarázza, amelynek a való élethez aligha volt sok köze. A mindennapi életben való használatot az a tény is nehezítette, hogy a virágoknak nem egy mérvadó jelentése volt forgalomban, és a gyakorlati alkalmazást korlátozta, hogy nem minden virág virágzott minden évszakban. Seaton szerint a férfiakat pedig kifejezetten nem vonzotta ez a fajta szubtilis nyájaskodás.³²

A tényleges használatukkal kapcsolatos kételyek ellenére ezek a kiadványok sokat elárulhatnak arról a korszakról, amelyben népszerűségük csúcspontjára álltak. A nők számára készült és a nők által vásárolt virágnyelvkönyvek ugyanis a 19. századi társadalmak nőképéről nyújtanak információkat. Mivel a nyugati kultúra a modernitásban a nőket a természettel azonosította, a virágok a női lét sztereotipikus jellemzőit tükrözték: a törekénységet és a mulandó szépséget. A virágok szeretete egyúttal az igazi nőiesség bizonyítéka volt, a nő legkiválóbb érzéseinek külső kifejeződése; a virágok ápolását magában foglaló kertészkedés pedig a tipikusan női szerepkörhöz tartozó házimunka részét képezte, sőt egyik fontos összetevője volt. Ebben az összefüggésben tehát az ideális nő közeli kapcsolatban volt a természettel, az életben betöltött szerepét pedig a virágokkal való munka révén gyakorolta.³³

Koncepcióját tekintve tehát a *Virágcsokor* tökéletesen igazodott a nemi alapon eltérő életterek 19. században uralkodó eszméjéhez, a lapban publikált szövegek révén pedig a „hajadonoknak”, a kamaszlányoknak a nők számára a korban vizionált konvencionális élet perspektíváját vázolta fel, végső életcélként a férjhezmenetellel és a családalapítással. A nőknek és a fiatal lányoknak a természettel való identifikációja Charlotte de Latour (a továbbiakban Louis Aimé-Martin) könyvének bevezetője szerint is tulajdonképpen ugyanehhez az elgondoláshoz igazodott. A bevezető értelmében ugyanis a virágok szeretete a nőiesség fokozását szolgálja, annak érdekében, hogy a hölgy így tegye magát vonzóbbá kedvese számára. A szöveg egy fiatal, otthoni környezetében megjelenített lány képével indít: „Oh! mily boldog azon ifju leány, mely nem ismerve a világ bohóságait, csupán a növények tanulmányozásával foglalkozik; ő egyszerű, őszinte, s a réttől veszi megható ékességét; minden tavasz új örömet hoz neki, s minden reggel egy-egy virág hálálja meg a reá fordított gondot”.³⁴ A természet tanulmányozása során érzelmeinek nevelése, az érzések repertoárjának bővítése motiválja, mindez pedig a párkapcsolatra (ideális esetben a szerelemre) való felkészülést szolgálja:

E tanulmányok megkedveltetik vele a természetet, eltöltik lelkét boldog érzélemmel s megnyitják bejáratát egy megbűvölt csoda-világnak. [...] A virágok

32 | Uo. 108–110.

33 | A virágnyelvkönyvek nőképét a 19. század vége ugyanakkor komoly kihívások elé állította. A fokozódó urbanizáció következtében a nők és a természet, illetve a vidéki élet azonosítása már nem volt tartható. A nőiesség olyan új városi normái és típusai kezdtek kialakulni, mint például az elkötelezett vásárló, ma úgy mondanánk, a mániákus shoppingoló. A természettel azonosított nő képe és környezetének szentimentális megjelenítése fokozatosan veszített jelentőségéből, és végül teljesen feledésbe merült. A virágnyelvkönyvek divatjának végéről lásd szintén uo. 150.

34 | Louis Aimé-Martin: A virágok nyelve. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/mutatvány–4., 9–10. 6–7. 34–37, 56–57, 137–138, 155–157. Az Aimé-Martin-könyv bevezetője a *Virágcsokor* mutatványszámában és a 2–3. számban is olvasható, a lap tehát kétszer közölte le.

a leggyöngédebb érzések szószólói s magának a szerelemnek különös bájt kölcsönöznek, azon szép tiszta szerelemnek, melyről azt mondta Plato, hogy az istenek sugallata.³⁵

A továbbiakban spirituális és romantikus asszociációk keverednek abban a leírásban, mely az olvasók számára egyértelművé teszi, hogy miért jobb a vidéki élet a szerelemben győzni kívánó fiatal lány számára. Az idézet arra is utalhat, hogy a *Virágcsokor* főként vidéki hajadonokat vizionált olvasóiként:

A hideg sziv épp oly távol van a boldogságtól, mint az erénytől; ismerni kell a szerelmet, küzdeni érte, hogy jók, elnézők és nagylelkűek legyünk; de nem a városokban, hanem falun, a virágok közepett fejt ki a szerelem egész bűvös hatalmát; ott emelkedik az igazán szerető sziv teremtményéhez; s ott vegyül örök remény a mulékony érzésekbe, mely megszépíti a szeretők arczaít, tekintetök és mozdulatoknak azon sajátságos, mennyei kifejezést kölcsönözvén, mely még az egykedvűeket is megalatja. Ezeknek tehát, kik ismerik a szerelmet, s kik a természet kebelén élnek messze a városok zajától, ezeknek gyűjtöttünk össze néhány szótagot, a virágok nyelvéből.³⁶

A haza hajadonainak címzett folyóirat elképzelt olvasói elsősorban fiatal, arisztokrata vagy középosztálybeli lányok voltak. Mivel azonban a *Virágcsokor* programcikket nem közölt, csak közvetve, főként a publikált szövegekből lehet következtetni arra, hogy életkor tekintetében mit is értett a kiadvány szerkesztője a „hajadon” fogalmán. Thaly Kálmán *Szerelem törvénye* című költeményében például egy tizenöt éves leányka sóhajtoz:

Tizenöt éves kis leány
Mért sohajtoz egyedül?
A mikor nem látja senki –
Köny szemébe mért vegyül?³⁷

A mutató- és a 2–3. összevont számban Balázs Sándor *Lenke madara* címmel, két részben közölt elbeszélésének főszereplője egy beteg anyját ápoló fiatal lány, akinek életkorát az egyes szám első személyű huszonöt éves férfi elbeszélő nem árulja el, de a szövegből nyilvánvalóvá válik, hogy nála fiatalabb. A narrátor azt beszéli el, hogyan figyelte meg a vele egy udvaron, szemközt lakó Lenkét a madárkájával való játszás közben. Az elbeszélő számára Lenke „kis gyermek”, „kis lány”, aki a madárral való önfeledt játékában észre sem veszi a ház túloldaláról rászegeződő férfitelketet. Később azonban, amikor az elbeszélő visszaviszi a lánynak a korábban elszabadult kismadarat, az elbeszélés egy pillanatra Lenke női hiúságát is felvillantja, utalva arra a „gyors pillantásra”, melyet beszélgetés közben a leányka „a szemben lévő tükörbe” vet. Lenke, noha a madárral játszva gyermekként reprezentálódik, felnőttekre jellemző

35 | Uo. 7.

36 | Uo. 8.

37 | Thaly Kálmán: *Szerelem törvénye. Virágcsokor* 1. évf. 1862/2–3. 19.

felelősségtudattal ápolja beteg anyját, akit végül az orvos elbeszélő gyógyít meg. A beszély végére tartogatott csattanó értelmében Lenke és a narrátor barátsága társadalmilag jóváhagyott cél megvalósulása felé vezet. A lány számára ez a férjhezmenetel és a konvencionális feleségszerep betöltését jelenti. „Lenke örömtől és hálától ragyogó szemekkel tekintett felém – említett nap óta már valóban sok szép boldog esztendő telt el – de hála Istennek! makacs baja többé soha sem háborgatja – *anyósomat*.³⁸

Vörös Gaál Karolina *Barátném és én* című elbeszélése is egy fiatal lány szerelmi életét és némi bonyodalom után szerencsés révbe érését, vagyis férjhezmenetelének történetét meséli el, szintén valahol a gyermek- és felnőttkor határán megtapasztalt első csalódásokkal és a társadalmi helyzet (szegénység) okozta problémákkal.³⁹ Bodor Károly *Ha tudta volna* című beszélye a társadalmi hovatartozás és az ehhez nem mindig igazodó érzelmek konfliktusát jeleníti meg. Egy vidéki uradalmi kastély tulajdonosának lánya egy szegény pásztorfiúba szeret bele, tudatában azonban a helyzet lehetetlenségének, bánatában szép lassan elsorvad, és meghal.⁴⁰ A *Virágcsokor* szövegeiben tehát a „hajadon”, a kamaszlány egyfajta hibrid teremtményként jelenik meg, valahol a tizenöt és huszonöt év közötti életkorban, a gondtalan gyermekkor és a problémákat tudatosító felnőttkor közötti liminális állapotban. Ezt az átmeneti állapotot vázolja fel az Aimé-Martin-féle virágnyelvkönyvből a tavaszi kankalinra vonatkozó leírás is:

A Kankalin safrányszínű bojtjai azon időszakát jelentik az évnek, midőn a visszavonuló tél hőköpenyét virág és lomb himzettel látja szegélyezve. Ez többé nem a dér korszaka, de még a fényes, szép napoké sem. Így ingadoz rövid ideig az ifju leány is, a gyermekkor és ifjuság között. Alig látta a félénk Aglaja tizenötödik tavaszát felderülni, szeretne még, de nem tud többé részt venni ifjabb társnői bohókás játékaiban. Mégis elmerengve nézi őket, s szíve ég a vágytól őket követni, szeretné, mint ők, a tavasz virágait illatos csomagokba kötni, miket feldobjon, s melyek megkapatva visszadobassanak neki ismét. De egy különös megunás, melyet nem tud leküzdeni, távol tartja a szép leányt ez ártatlan örömtől. Halvány arcját lehajtva sohajt, maga sem tudja miért; azt hallotta beszélni, hogy mint telet a tavasz, úgy követi a szerelem boldogsága a gyermekkor játékait. Szegény leány! majd megismerend e boldogságot, mely mindig keserűséggel és könyekkel van vegyítve, a tavasz megérkezte hirdeti azt neked ma, de e virág azt is mondja, hogy a boldog gyermekkor nem tér többé vissza számodra, s fájdalom! néhány év múlva ismét visszatér e virág néked elmondani, hogy a szerelem s ifjuság eltűnt örökre!⁴¹

A természeti környezet és az emberi világ gyakran kapcsolódik össze a *Virágcsokor*-ban megjelent cikkekben, s a természeti metaforák általában a fiatal lányok életének átmeneti szakaszaira reflektálnak. A gyermekkor frissességének és szépségének mulandósága, ahogyan Aimé-Martin szövege is példázza, az élet törekenységére emlékeztet. Anya Jabour fiatal amerikai nők 19. századi emlékkönyveinek vizsgálata nyomán

38 | Balázs Sándor: Lenke madara. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/mutatványszám, 2–3, 3–6, 20–22.

39 | Vörös Gaál Karolina: Barátném és én. *Virágcsokor* 1. évf., 1862/2–7. 23–33, 51–55, 67–71, 83–91, 99–107.

40 | Bodor Károly: Ha tudta volna! *Virágcsokor* 1. évf. 1862/8. 115–121.

41 | Aimé-Martin: i. m. 9.

mutatott rá arra, hogy a felnőtté válás leírásához használt, az évszakok változását és a növények fejlődését tematizáló metaforák a növekedést mindig a halállal kapcsolják össze. A *Virágcsokor* természettel kapcsolatos asszociációi hasonló módon rezonálnak a 19. századi gyermekhalandósággal és az idő múlásával kapcsolatos aggodalmakra. Az időbeliség tehát nemcsak a folyóirat életciklusának, hanem az időre vonatkozó lapban olvasható reflexióknak a megértésében is kulcsfontosságú szerepet tölt be. A *Virágcsokor* ily módon, tekintettel célközönségére, nemcsak a „hajadonsághoz”, hanem a szentimentális irodalom közkedvelt trópusához, a gyermekhalálhoz kapcsolódó narratívákat is közölt, arra ösztönözve olvasóit, hogy a saját életükre is úgy tekintsenek, mint ami összhangban van a természeti ciklusokkal. A tájleírásokhoz használt szókészlet tehát metaforikusan kapcsolódott az emberi életciklushoz, a folyóirat és az olvasók közötti bensőséges kapcsolódást a múlt idő, az élet és a halál fölötti aggodalom révén teremtve meg, amint azt a szerkesztő által írt *Eszti néni látogatásai* című szöveg is példázza:

Istenem! mi tapasztalása lehet egy tizenöt éves leánynak? Hogy testvérkéjét midőn meghalt, miként tették le a virágos sírba? hogy édes anyja némi kis ügyetlenségért miként fedtte meg gyöngéden? hogy végre midőn zárdába vitték, mi nehezen esett neki a messzebb messzebb vonuló apai házat és kék hegyeket utolszor látni? Ő testvérkéje temetésénél nem lát egyebet, csak azt: hogy a reá szórt virágok el fogják őt takarni örökre – örökre! Az anyja gyöngéd feddései könyeket csálnak szemébe s nem tud egyebet gondolni, mint azon perczet várni, midőn a jó anya kiengesztelődve ismét keblére hívja gyermekét, s a zárdabai távozásban nem lát egyebet, mint rövid válást, mely után ismét meglátandja édes övéit és kék hegyeit.

Tizenöt év múlva mily másként gondolkozik! – Ha visszagondol testvérkéje halálára, ebben többi kedvesei lehető elvesztését rettegi! A gyöngéd anyja egykori feddésein tanulja azon hibákat felismerni, melyeket ő feddjen leánykáiban. S az egykori zárdai út eszébe hozza, hogy mint gyermek ment el – s nem tért többé soha vissza az atyai házba, mert néhány év múlva nem a gyermek, de egy viruló hajadon lépte át annak jólismert s azóta még jobban megkopott küszöbét.⁴²

Nyilvánvaló, hogy a *Virágcsokor*ban publikált szövegek a fiatal lányok számára a lehetséges felnőttléti perspektíváját kizárólag a női létezésnek a korban elképzelt szűk keretei között vázolták fel. Az *Eszti néni látogatásai* szerint a családban eltöltött gyermekkor és a zárdai neveltetés után mi más következhetne egy hajadon számára, mint a férjhezmenetel és a családalapítás. Ennek megfelelően a cikk második részében a fiatal lányok számára kizárólag a családi élettel és a háztartással kapcsolatos tennivalók merülnek fel: a sütemény kemencében való sütési idejének, a virágok gondozásának és a beteg férj ápolásának kérdései.⁴³

Majthényi Flóra írása nem tartalmaz olyan gyakorlati útmutatást, amelyet a lányok otthonukban használhatnának. A szöveg tettek helyett az érzelmi kötődést, a lelki-erőt hangsúlyozza, amelyet szerzője alapvető készségnek tart a mindennapi életben

42 | [Majthényi Flóra]: *Eszti néni látogatásai*. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/6. 8. 91–92, 123–125. Az idézet: 91–92.

43 | Uo. 124.

felmerülő kihívások leküzdéséhez. De maga a folyóirat egésze is figyelmen kívül hagyja azokat a gyakorlati szempontokat, amelyek a fiatal lányokat a háztartás vezetésére készítenék fel. Ebben a tekintetben a *Virágcsokor* egy olyan elitista kiadványnak tűnik, amely a tiszta és ártatlan, de végső soron teljesen passzív fiatal lányokkal kapcsolatos romantikus elképzelést tükrözi.

A *Virágcsokor*, kétséget kizáróan, a korabeli női szerepekkel kapcsolatos, más sajátórgánumokban is sokat hangoztatott sztereotipikus diskurzust tükrözte. E diskurzus egyik legjelentősebb európai ideológusa épp Louis Aimé-Martin volt, aki az *Éducation des mères de famille ou de la civilisation du genre humain par les femmes* [Az anyák nevelése vagy az emberiség civilizálása a nők által] (1834) című, nagy hatású értekezésében amellet érvelt, hogy a nők döntő szerepet játszanak a társadalmak civilizálásában, mivel ők képesek erényes életre nevelni gyermekeiket. Elgondolásában ez azt is jelentette, hogy a nők számára a társadalomban való részvétel egyetlen elfogadható módja a férjhezmenetel, a gyermekszülés és a gyermeknevelés volt. Úgy tűnik, a *Virágcsokor* oldalain a hajadonok felnőtté válásának folyamata ebbe az elképzelésbe illeszkedett, és elsősorban feleség- és anyaszerepük vizionálására irányult, az egyedülállóságot ugyanis egykorúan nemcsak természetellenes, gyanús és önző állapotnak gondolták, hanem a társadalmi kapcsolatokra nézve is károsnak vélték.⁴⁴

Bár a hajadonság fogalma nem elszigetelten, hanem a korabeli nőiséggel kapcsolatos elképzelések részeként volt jelen a *Virágcsokor* oldalain, Majthényi Flóra folyóirata volt az első, amely önálló, a gyermekkor és a felnőttlét között elhelyezkedő életszakaszként mutatta be. A *Virágcsokor* nem gyakorlati tanácsok, normatív nyelvhasználat és didaktizmus révén szólította meg olvasóit, hanem közönségével érzelmi szuggesztivitás és fokozott költőiség révén próbált kapcsolatot teremteni. A fiatal lányok hangulatainak és érzelmeinek közvetítésére ezért hangsúlyosan metaforikus nyelvet használt. Szuggesztivitása ellenére azonban a kiadvány rendkívül rövid élettartama azt bizonyítja, hogy a folyóirat eredeti célja voltaképpen sikertelen maradt. Volt azonban egy más tényező is, amely minden bizonnyal jelentős mértékben járult hozzá e kifejezetten fiatal lányoknak szóló folyóirat kudarcához.

Női lapszerkesztő férfi szellemíróval

A *Virágcsokor* gyors hanyatlásának legvalószínűbb oka maga a szerkesztő személye és sajátos eljárása lehetett. A folyóirat szerkesztőjeként ugyanis Majthényi Flóra már az első számtól kezdődően meglehetősen rejtőzködő maradt. Nem közölte célkitűzéseit programírásban, és egyes szám első személyű véleménycikkeket sem írt. Az *Eszti néni látogatásai* mellett voltaképpen csak korábbi költői szerepkörében jelent meg a folyóirat oldalain, ahol összesen négy költeményt publikált.⁴⁵ A lapban közölt prózai szövegeknek és publicisztikai írásoknak nem ő volt a szerzője (ezek rendszerint névjelzéssel

44 | Az anyaságról és a vele szemben álló női szerepekkel kapcsolatos felfogásokról lásd Jennifer Popiel: The Hearth, the Cloister, and Beyond. Religion and the Nineteenth-Century Woman. *Journal of the Western Society for French History* 37. évf. 2009. 187–204.

45 | [Majthényi] Flóra: Gyógyító virág balzsama. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/2–3. 17–18. [Majthényi] Flóra: Amott. *Virágcsokor* 1. évf. 1862. 65–66. [Majthényi] Flóra: Szenderdal. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/9. 129–130. [Majthényi] Flóra: Két angyal... *Virágcsokor* 1. évf. 1862/13. 193–194.

jelentek meg), és feltételezhetően a névtelenül közzétett külföldi munkák részleteit sem ő fordította. Ráadásul, úgy tűnik, hogy nem is ő felügyelte a folyóirat egyes számainak a produkcióját. Noha a *Virágcsokor* kolofonja végig őt tüntette fel felelős szerkesztőként, a nyílt szerkesztői levelezés arra enged következtetni, hogy Majthényi szerkesztői közreműködése a folyóirat készültében voltaképpen elhanyagolható volt. A kiadvány első három számának megjelenése után ugyanis arra kérte a folyóirat munkatársait, hogy a kéziratokat azt követően egy bizonyos Urváry Lajosnak küldjék.

Urváry Lajos (1841–1890) a kezdetektől a *Virágcsokor* munkatársaként dolgozott, már a mutatványszámba is ő írta a színházi és irodalmi hírekkel kapcsolatos beszámolót, és a fővárosi társas életi, kulturális hírek a továbbiakban is az ő tollából származtak. Az 1862-ben még csak húsz-huszonegy éves, fiatal pesti jogász írói-újságírói pályakezdéséről kevés információ áll rendelkezésre, a *Virágcsokor* szerkesztése idején mindenesetre ő is még csak e pálya legelején járt. Az 1890. május 8-án bekövetkezett halálát követően megjelent nekrológok is főként 1869-et követő szerkesztői tevékenységét emelték ki, Urváry ugyanis ekkor vette át Kemény Zsigmondtól a *Pesti Napló* (1850–1939) felelős szerkesztését, és állt annak élén 1886-ig. Az eredetileg bajor származású Urváry már egyetemista évei alatt is foglalkozott írással, fordítással, az egyetem befejeztével pedig különböző szerkesztőségi irodákban folytatta újságírói működését. Dolgozott Török János *Pesti Hirnökének* (1860–1868), Pompéry János *Magyarországának* (1861–1867), Toldy István *1848* (1868) című lapjának, a kiegészítés után pedig a Klapka György patronátusával 1868-ban alapított *Századunk* szerkesztője lett. A lap nem egészen két évi fennállás után beolvadt a *Pesti Naplóba*, és Urváry ekkor vette át a betegeskedő Keménytől a lap tényleges szerkesztését. A *Pesti Napló* munkatársaként is dolgozó Sziklay János hírlapíró szerint Urváry

[m]int szerkesztő-főnök finom modorú, közlékeny, jóakarátú ember vala. Ritkán írt egy-egy vezércikket vagy tárcát; de annál inkább elfoglalták a szerkesztés teendői. Igazi mintaszerkesztő volt abban a tekintetben, hogy nem csak neki terjedt ki a figyelme mindenre, hanem úgy oktatta munkatársait is, hogy azok mindenben, amennyire eleven eszű újságíró arra képes, jártasak legyenek, azért ő szemelte ki a munkát, miről és mennyit irjanak, sőt még a közgazdasági rovatot sem hagyhatták figyelmen kívül, noha volt annak rovatszerkesztője.⁴⁶

Urváry szerkesztőként való elismertsége mellett tekintélyes közéleti személyiség volt: kétszer képviselőházi tag, az 1873–1891 között működő Írók és Művészek Társaságának elnöke, az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Résztvénytársulat tagja, az 1881-ben alapított Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézete alapító tagja. Életének utolsó éveit tragédiák nehezítették: 1884-ben első felesége, Preiszner Ilona önkézével vetett

46 | Sziklay János: *Urváry Lajos*. MTA KIK Kt., Ms 5086/34. Sziklay azt is megjegyezte ugyanakkor, hogy volt Urvárynak két olyan szerkesztői elve, amellyel időnként nehezükre esett a munkatársaknak egyetérteni: szeretett, akár drasztikusan is, belenyúlni a kéziratokba, és ragaszkodott a „szigorú névtelenséghez”, még kisebb cikkek és kritikák, illetve fordítások esetében is. Ez utóbbi volt egyik oka annak, hogy Sziklay végül Borostyáni Nándor meghívására a *Pesti Hírlaphoz* szerződött. Nem tudom, hogy az MTA KIK Kézirattárában őrzött kéziratok portré megjelent-e nyomtatásban, mindaddig nem találtam meg.

végét életének, Urváry pedig utolsó éveiben súlyos betegséggel, nyelvrákkal küzdött, ez okozta halálát is. Három (első házasságából kettő és második, Helvey Laura színésznővel kötött házasságából egy) gyermek maradt utána.⁴⁷

A nekrológok nem tértek ki Urváry írói-újságírói pályájának kezdetére, mely az 1850-es évek legvégére, illetve az 1860-as évek elejére tehető. Ekkor több szépirodalmi lapnak is dolgozott,⁴⁸ 1861-ben önálló, történelmi novellákat tartalmazó kötetet jelentetett meg,⁴⁹ és 1860-ban Beniczky Emillel közösen szerkesztette *A Magyar Ifjuság Évkönyvét*. Urváry 1859 és 1861 között a Majthényi Flóra férje, Tóth Kálmán által szerkesztett *Hölgyfutár*nak is munkatársa volt, ahol fordításokat, ismeretterjesztő cikkeket és eredeti elbeszéléseket közölt. Németből és franciából is fordított, feltételezhetően mindkét esetben eredetiből, közvetítő nyelv nélkül, többnyire a női olvasóközönséget érdeklő írásokat.⁵⁰ Bizonyára e kapcsolatrendszer révén került a Flóra által szerkesztett *Virágcsokor* szerzői közé, és örökölte meg a szerkesztői feladatokat az időközben külföldre utazó Flórától.⁵¹

Majthényi távozásáról a periodika 2–3. összevont számának hátsó borítója tájékoztatta először az olvasókat. A borítón közzétett *Üzenetek* rovatban ugyanis a szerkesztő az alábbi kérést intézte a lap potenciális közreműködőihez: „Minden dolgozatot és a lapot illető leveleket egyidőre Urváry Lajos urhoz (Harminczad utca 2-dik szám) kérünk küldetni, ki szíves lesz a szerkesztőnő távollétében a lap ügyeit vinni”.⁵² Urváry 1861-től a Kánya Emília által szerkesztett *Családi Kör*nek is rendszeres szerzője volt, a lap 1867-es évfolyama a periodika főmunkatársaként tesz róla említést.⁵³ E ténynek tulajdonítható Kánya férje, Szegfi Mór jólértesültsége a *Virágcsokor* körüli történésekről. Egy, 1862 augusztusában Abonyi Lajos saját elbeszélésének sorsát érintő kérdésére írt levelében ugyanis ő is arról számolt be, hogy Majthényi folyóiratát április végétől valóban Urváry

47 | Sziklay János szerint első felesége azért lett öngyilkos, mert Urváry szerelmes lett Helvey Laurába, akit az Írók és Művészek Társaságában ismert meg, és „szenvedélye szinte kiforgatta egész gondolkodásából”. Társadalmi megítélése ezután rohamosan romlott, tkp. ez vezetett ahhoz a tényhez, hogy az Athenaeum igazgatósága felmondott Urvárynak, és eltávolította a *Pesti Napló* szerkesztői pozíciójából. Utána a *Nemzet Külföld* rovatának szerkesztőjeként dolgozott, de Sziklay szerint ez megalázó munkakör volt számára. Uo. Urváry életrajzi adatait a halálakor megjelent nekrológok alapján foglaltam össze: Urváry Lajos. *Fővárosi Lapok* 27. évf. 1890/127. 940. Urváry Lajos. *Vasárnapi Ujság* 37. évf. 1890/19. 306–307. A hét halottjai. *Ország-Világ* 11. évf. 1890/20. 318.

48 | Vö. Urváry Lajos. In: Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái*: <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm> (utolsó megtekintés: 2025. 05. 10.).

49 | Urváry Lajos: *Babérlevelek. Történelmi beszélyfüzér*. Malatin–Holmeyer Ny., Kalocsa 1861.

50 | A *Hölgyfutár* több számában, folytatásokban jelent meg például Pierre-Jules Stahl (pseud. Pierre-Jules Hetzel) (1814–1866) francia író, lap- és könyvkiadó *L'esprit des femmes et les femmes* (1855) című, több kiadást megért könyvéből fordításrészlet Urváry tolmácsolásában: Urváry L.[ajos]. közl. A női szellemről. Stahl „L'Esprit des Femmes” nyomán. *Hölgyfutár* 11. évf. 1860/38–39. 44. 50. 54. 301. 308–309. 349. 397. 429. Jean Paul (pseud. Johann Paul Friedrich Richter) (1763–1825) német romantikus író nyomán közölt cikket az érzelmek kifejezésére legalkalmasabb dalról és virágokról: Urváry L.[ajos]: A szív beszéde. Dal és virágokról a dalt szerető virágoknak. *Hölgyfutár* 11. évf. 1860/72. 573. Szintén több folytatásos részben jelentetett meg közleményeket Jules Michelet (1798–1874) *La Femme* (1860) című művéből: Urváry Lajos. közl. A nő a társadalomban. Michelet „La femme”-jából. *Hölgyfutár* 11. évf. 1860/89. 96–97, 100–101, 105, 109, 709, 765–766, 773, 797, 805, 837, 869–870.

51 | Urváry Lajosnak a *Hölgyfutár* és a *Virágcsokor* körüli tevékenységéről, sajnos, Tóth Kálmán levelezése sem szolgáltat további adatokat.

52 | *Virágcsokor* 1. évf. 1862/2–3. o. n. (a folyóirat hátsó borítóján). Kiemelések az eredetiben. T. Zs.

53 | *Családi Kör* 8. évf. 1867/52. 1242. *Budapesti hírvivő* c. rovat.

szerkesztette: „Flóra lapja már júliusban megszűnt; ő maga Aprilis óta távol van; most, mint hallom, Hamburgban mulat; a lap Urváry Lajos vezetésére volt bízva; mihelyt ezzel találkozom – mert lakását nem tudom – tudakozódom a Te beszélyed felől és ha még életben lesz – átveszem tőle; természetesen azonnal értesítlek is arról”.⁵⁴

Majthényi Flóra a folyóirat utolsó számának borítóján, immár Frankfurtban kelt levelében tért vissza arra a tényre, hogy előre nem tervezett okok miatt kénytelen volt a lap vezetését másra bízni. Ugyanitt, a folyóirattal kapcsolatos jövőbeli terveinek adott hangot, és arról is tájékoztatta a *Virágcsokor* „előfizetőnőit”, hogy a második negyedévre beküldött előfizetési pénzeket a kiadó visszaküldi a címzeteknek:

Kedves barátnőim!

Fájdalmasan esik tőletek habár csak egy időre is búcsút vennem; de a véletlen úgy hozta magával, hogy mint már a múlt két hónapban sem vezethettem a lapot Pesttől távollétem miatt, úgy azt egy ideig ezután sem tehetném. Azért Isten véletek, addig is, míg a „Virágcsokor” új életre ébredve meghozza nektek mindazt: a mit eddig terveztem, s mindazt: a mit ezután fogok számotokra összegyűjteni.

A fennmaradt előfizetési pénzeket Vodianer F. ur vissza fogja küldeni.

Végül a „Virágcsokor” t. munkatársainak mondok köszönetet eddigi szives közreműködésükért, azt jövőre is kikérve.

M. Frankfurt, júniusban 1862.

A viszontlátásig

FLÓRA⁵⁵

Tehát míg a folyóirat borítója és kolofonja mindvégig Majthényi Flórát tüntette fel felelős szerkesztőként, a lapban közétett, olvasóknak szóló szerkesztői nyílt levelezésen keresztül követhető, hogy a periodika 1862 márciusa és júniusa között megjelenő tizenhárom számából Flóra voltaképpen csak három lapszámot szerkesztett, feltételezhetően azokat sem segítség nélkül; a többi lapszám összeállítását pedig Urváry végezte. Arra a kérdésre, hogy vajon miért nem Urváryt tüntette fel a továbbiakban a folyóirat szerkesztőként, szintén csak hipotetikus válasz adható. Lehetséges, hogy egy fiatal lányok számára szerkesztett periodika élén az előfizetők megtartása szempontjából vonzóbb stratégia volt továbbra is egy hozzájuk korban (Majthényi ekkor huszonöt éves) közel álló és nemben megegyező szerkesztő megjelenítése. A helyzet ugyanakkor ellentmondásos, hiszen a nyílt szerkesztői levelezésből mindenki értesülhetett arról, hogy a lapot az első számok után gyakorlatilag nem Majthényi szerkesztette. Legvalószínűbbnek viszont az a válasz tűnik, hogy mivel a lapengedély Majthényi Flóra nevére volt kiállítva, a névváltoztatás utólag nem lett volna lehetséges vagy szerencsés, még akkor sem, ha a gyakorlatban Majthényi helyett Urváry vette át a lap szerkesztését. Hozzáteendő ugyanakkor, hogy lényeges koncepcióbeli különbség a folyóirat első, még Majthényi által szerkesztett és azt követő számai között nem fedezhető fel. Az

54 | Szegfi Mór Abonyi Lajosnak, Pest, 1862. aug. 25. OSZK Kt., Fond I/155.

55 | [Majthényi] Flóra: A „Virágcsokor” előfizetőnőinek. *Virágcsokor* 1. évf. 1862/13. o. n. (a folyóirat hátsó borítóján).

első számokban elkezdett Aimé-Martin-szöveg fordítása tovább folytatódott, a rovat-beosztások és a lap szerkezeti felépítése nem változott, és Urváry személye, mintegy csendes szellemíróként, továbbra is a lap háttérében maradt. Ráadásul a *Virágcsokor* olyan rövid életű volt, hogy mielőtt bármilyen lényeges koncepcióváltáson átmehetett volna, meg is szűnt.

A Majthényi Flóra rendhagyó magatartásával kapcsolatos magyarázat hasonló módon spekulatív, s a lapindítással kapcsolatos problémákra is visszavezethető. Egy 1861 januárjában Arany János által Majthényi Flórának írt levél ugyanis arra enged következtetni, hogy a folyóirattal kapcsolatos első tervek már jóval korábban, valamikor 1860-ban, feltételezhetően az év vége felé, fogalmazódtak meg. A lapengedély iránti kérelem benyújtására valószínűleg már ekkor sor került, és ezzel párhuzamosan Majthényi felkérőleveleket küldhetett szét, hogy közreműködőket és kéziratokat gyűjtsön leendő kiadványához. Egy ilyen felkérőlevélre válaszolta 1861. január 2-án Arany János azt, hogy sajnálatos módon „prózai foglalkozásai” (ő maga is lapot szerkesztett már ekkor) és „rosz kedve” miatt nem tehet eleget Majthényi felkérésének.⁵⁶ Udvarias válasza mögött azonban más okai is lehettek a felkérés elutasítására: sejtethetően nem gondolta Majthényi Flóráról, hogy olyan színvonalas lapot tud majd szerkeszteni, amelyhez Arany saját nevét is adta volna. Ezek az előzmények ugyanakkor arra utalnak, hogy Majthényi már jóval 1862 előtt lapkiadási engedély iránti kérelmet nyújtott be, annak ellenére, hogy az érvényben lévő sajtórendelet értelmében huszonöt éves kora előtt nem volt jogosult erre. Valószínűleg emiatt engedélyezték a lapindítást később.

Az 1860 vége és az 1862 tavasza között eltelt időszakban történt életesemények azonban jelentős mértékben változtathattak Majthényinek a folyóirat kiadásával kapcsolatos elképzelésein. Lehetséges, hogy 1862 tavaszára már nem volt annyira elkötelezett a lapszerkesztés iránt, mint másfél évvel korábban, ezért, amikor a lapengedély végre megérkezett, a saját nevére hirdetett folyóirat szerkesztését elkezdte, de rövid időn belül abba is hagyta. De az is elképzelhető, hogy a már ténylegesen zajló lapszerkesztés idején történt váratlan esemény az életében, mely hirtelen változtatásra kényszerítette. Csak ezzel magyarázható teljes mértékben rendhagyó, az egykorú női lapszerkesztői gyakorlattól eltérő magatartása, hogy a periodika 3. számának megjelenése után a lap szerkesztését, az olvasók előtt is felvállalt módon, másra, a még szintén csak pályája elején álló író-publicista Urváry Lajosra bízta.

A *Virágcsokor*ral kapcsolatos jövőbeli tervek, bármire is gondolt ezek kapcsán az olvasóitól búcsúzó Flóra, végül nem valósultak meg. A folyóiratnak ugyanis nem volt folytatása, s tizenhat évnek kellett eltelnie, hogy Majthényiben ismét felmerüljön a lapszerkesztés gondolata. 1878-ban ugyanis egy szépirodalmi ifjúsági hetilapot tervezett megindítani *Magyar Nők Gyermeklapja* címmel. Ekkor kért újságbélyegék vételére engedélyt a Budapesti Fővárosi Polgármesteri Hivatal Elnökségétől, illetve a Budapesti Főpostahivaltól, és ekkor kapott a lapindítással kapcsolatos gyakorlati tanácsokat

56 | Arany János Majthényi Flórának, Pest, 1861. jan. 2. In: *Arany János levelezése (1857–1861)*. Szerk. Korompay H. János. Universitas Kiadó, Bp. 2004. (Arany János Összes Művei 17.) 488–489. A kritikai kiadás jegyzetei szerint Majthényi Flóra feltehetőleg a férje, Tóth Kálmán által szerkesztett *Hölgyfűtárba* vagy az 1860-ban indult *Bolond Miskába* kért verset Aranytól. Uo. 940. Ez a feltételezés azonban még akkor is furcsa lenne, ha nem tudnánk Majthényi saját lapjáról, hiszen semmi sem indokolta, hogy ő kérjen kéziratokat a férje által szerkesztett lapokba. Majthényi levelében minden bizonnyal a saját, már 1861 elején tervezett folyóirata számára kért költeményt Aranytól.

Vahot Imrétől.⁵⁷ A tervezett folyóirat megjelenésére azonban végül nem került sor. A Dolinay Gyula által szerkesztett *Lányok Lapja* (1875–1912) és a Tutsek Anna által szerkesztett *Magyar Lányok* révén azonban a fiatal lányoknak szóló folyóiratok igazi fénykora ekkor mégis elkezdődött.

Következtetések

Noha a *Virágcsokor* csupán egy negyedévig tartó kísérletnek bizonyult, eredeti célkitűzése szerint izgalmas és újszerű lapvállalkozás lehetett volna. Hiszen rövid élettartama alatt kezdeményező szerepet vállalt egy olyan társadalmi kommunikáció megteremtésében, amely egy mindaddig figyelmen kívül hagyott csoport, a serdülő lányok hangját igyekezett megszólaltatni. Megfelelő számú, a folyóirat huzamosabb ideig való fennállását biztosító olvasótábor toborzása azonban még komoly elkötelezettség és a szerkesztési elvek következetes érvényesítése mellett is nehéz feladat lett volna. Ugyanakkor az is feltételezhető, hogy a kiadvány figuratív nyelve nehézségeket okozott a *Virágcsokor* megcélzott közönségének: olvasói zavarba ejtőnek vagy egyenesen unalmasnak is gondolhatták. A folyóiratban megjelent szövegek ugyanis gyakran kétértelműek voltak, s megfogalmazásukat túlságosan – s talán szükségételenül – bonyolította az erőteljes metaforikus nyelvhasználat. A fiatal lányok pedig valószínűleg nem voltak felkészülve ilyen típusú szövegek befogadására. Számunkra azonban a szimbolikus jelentéseket hordozó és a folyóirat alapkoncepciójául szolgáló korabeli virágnyelv az európai kultúrában létező, fordítások révén terjedő nőiséggel kapcsolatos elképzelések transznacionális jellegét is nyilvánvalóvá teszi, miközben arra is rámutat, hogy az attitűdök kommunikálására kidolgozott nonverbális kommunikációs szimbólumrendszerek hogyan járulnak hozzá bizonyos társadalmi és életkori csoportok jellemzőinek egykorú körülhatárolásához. A *Virágcsokor* esetében azonban a virágnyelv szimbolikáján keresztül adaptált általános jellemzők nyilvánvalóan nem voltak elegendők egy olyan sajátos nőiségmodell körvonalazására, amely kellően egyedi lett volna ahhoz, hogy a folyóiratot megkülönböztesse a lappiacon jelen lévő versenytársaitól, és elkötelezett olvasóközönséget vonzzon és tartson fel számára.

Ugyanakkor Majthényi Flórának a lap szerkesztésétől való korai visszavonulása és külföldre utazása sem a kiadvány érdekeit szolgálta. Döntésével kapcsolatosan azonban megfelelő források hiányában csak feltételezésekbe bocsátkozhatnánk. Esete bizonyítja egyrészt, hogy a költői hírnév önmagában nem elegendő a lapszerkesztői sikerhez, másrészt, hogy nem is ruházható át más személyre. A folyóirat sorsa azt is láthatóvá teszi, hogy az olvasóközönséggel kötött hallgatóságos szerződés megszegése a szerkesztői szerepkör nyílt feladása révén helyrehozhatatlan következményekkel járhat. Úgy tűnik, a *Virágcsokor* esetében az erős férfi jelenlét által közvetített, álcázott női lapszerkesztő nem vezethetett egy kifejezetten fiatal lányoknak szóló folyóirat sikeréhez és huzamos ideig való fenntartásához. Végül pedig, Majthényi Flóra és Urváry

57 | Majthényi Flóra a Budapesti Fővárosi Polgármesteri Hivatal Elnökségéhez, Budapest, 1878. jan. 5. OSZK Kt., Fond III/2552. Majthényi Flóra a Főpostaigazgatóságnak, Budapest, 1878. jan. 6. OSZK Kt., Fond III/2254. Vahot Imre Majthényi Flórának, Budapest, 1878. jan. 7. OSZK Kt., Fond III/2747.

Lajos nem együttműködésen, hanem jóval inkább helyettesítésen alapuló kapcsolata a szerkesztői szerep performativitását is illusztratív módon jeleníti meg.

The Editor and the Ghostwriter. Flóra Majthényi and the Periodical *Virágcsokor*

Keywords: adolescence, girlhood, nineteenth-century, periodicals, editorial role, niche market

This paper examines an extremely short-lived periodical titled *Virágcsokor* (Bouquet of Flowers, 1862) and the editors behind its production, Flóra Majthényi (1837–1915) and later, as ghostwriter, Lajos Urváry (1841–1890). The article begins with an assessment of Majthényi's life and poetic output over the course of her career, in order to address the fundamental questions about her decision to take on the editorial role. The study argues that Flóra Majthényi's editorial involvement was a truly remarkable endeavour because of the very fact that she saw a market niche. Nevertheless, her concept of a magazine for adolescent girls was pioneering but ultimately premature. Based on a close reading of the journal and the surviving correspondence of some of Majthényi's contemporaries, this study provides evidence that although the periodical was published under her name, Majthényi in fact made a negligible contribution to the journal, leaving the editorial tasks to her male colleague, Lajos Urváry. Her case study highlights the limitations of the 'editor' as a unifying concept for a periodical produced through an apparent female editorship mediated by a strong male presence.